

Doelgericht werken met spelling met behulp van doelenplanners

Auteurs: Nicolette Simons & Marcel Peters, GGO Advies

Doelgericht werken is een term die steeds vaker voorkomt in de praktijk. Basisscholen maken deze ontwikkeling door om zo goed mogelijk te kunnen omgaan met niveauverschillen. Keer op keer blijkt dat de basis stevig op orde moet zijn om dit te kunnen realiseren. In dit artikel geven we je handvatten om je *beredeneerd doelgericht* te laten werken met spelling, passend bij de schoolambitie en didactische middenmoot per groep. Pas wanneer je de schoolpopulatie en groepen helder in beeld hebt, kun je goed omgaan met niveauverschillen.

Een methodeleerlijn als hulpmiddel

Vaak wordt gedacht dat je alleen doelgericht kan werken wanneer de methode volledig wordt losgelaten. Natuurlijk is er veel kritiek op het slaafs volgen van een lesmethode. Toch kun je ook prima doelgericht werken vanuit een methodeleerlijn en is het niet nodig om de lesmethode volledig los te laten en te werken vanuit een 'kale leerlijn'. Een methodeleerlijn volgen wil niet zeggen dat je alle lessen exact moet volgen. Juist hier kan je als leerkracht vanuit je vakmanschap keuzes maken gericht op *doelen*. Werk hierbij wel altijd vanuit de didactische onderlegger, het taalgebruik en de strategieën van de methode. Op deze manier waarborg je een doorgaande lijn op schoolniveau.

De methodeleerlijn doelgericht inzetten vraagt kennis van de leerlijn en periodedoelen. Kennis van leerlijnen betekent niet dat je de leerlijn gedetailleerd uit het hoofd moet kennen. Wat wel van belang is, is kennis van wat er je aan het einde van een schooljaar moet hebben aangeboden en wat er moet worden beheerst (aanbodsdoelen versus beheersingsdoelen). Daarnaast gaat kennis van leerlijnen over vakdidactische kennis. Besef als team dat de leerlijn rekenen metaforisch kan worden gezien als een *muur* die je opbouwt, terwijl je spelling meer kunt benaderen als een *ballenbak*. Je kunt prima de 'ei' aanbieden als leerlingen de 'au' nog niet beheersen. Door de leerjaren heen gaat spelling vanwege de opbouwende moeilijkheid wel meer op een muur lijken. Tot slot is het van belang om zicht te hebben op de aankomende periodedoelen. Binnen de lesmethodes worden dit vaak blokken of thema's genoemd.

De periodedoelen in beeld met behulp van doelenplanners

Om leerkrachten te helpen bij de kennis van leerlijnen hebben wij vanuit GGO **doelenplanners** ontwikkeld voor de vakgebieden rekenen en spelling. Als bijlage geven we van de meest gebruikte taal- en spellingmethodes (Taaljacht, Taal Actief 5, Staal en Nieuw Nederlands junior) een voorbeeld. Een doelenplanner is eigenlijk een soort blokplanning die wordt gekoppeld aan de praktijk van de dag: het gebruik van de lesmethode. De doelenplanner spelling geeft een overzicht van de categorieën/doelen die worden aangeboden binnen een blok (of thema). Vaak betreft dit een periode van 3 tot 4 weken. Hierbij ligt de nadruk op preventief signaleren en werken om zo flexibele niveaugroepen te hanteren. In dit artikel leggen we compact de werkwijze uit bij *Taaljacht* en *Taal Actief 5*.

Vanuit GGO hebben wij voor de meest gebruikte reken- en spellingmethodes doelenplanners ontwikkeld. Vraag deze voor groep 3 t/m 8 kosteloos aan via www.ggo-advies.nl. De doelenplanners zijn op moment van schrijven ontwikkeld voor de volgende methodes:

Rekenen: *Getal & Ruimte junior*, *Semsom* (groep 3), *Pluspunt 3*, *Pluspunt 4*, *Reken Zeker*, *Wereld in Getallen 4*, *Wereld in Getallen 5*.

Spelling: *Lijn 3*, *Veilig Leren Lezen (KIM)*, *Nieuw Nederlands junior*, *Spelling op Maat*, *Staal*, *Taal Actief 4*, *Taal Actief 5*, *Taaljacht*.

Werkwijze doelenplanner spelling

Zoals eerder gezegd kan je de leerlijn spelling binnen het leerjaar grofweg zien als een 'ballenbak'. Natuurlijk is er in de loop van de leerlijn spelling wel degelijk sprake van een lineaire opbouw. Woorden worden langer en complexer, waarbij er meerdere categorieën in één woord zitten. Daarom is het preventieve en doelgerichte gedachtegoed bij spelling net zo belangrijk als bij rekenen. De praktijk leert dat spelling een moeilijk vak kan zijn om te observeren en signaleren *tijdens* de lessen en de afname van (oefen)dictees. Tijdens de instructie bied je immers vaak één nieuwe categorie aan, die daarna veelal geïsoleerd wordt ingeoeffend. Voeren leerlingen dan hetzelfde trucje steeds opnieuw uit of kunnen ze ook daadwerkelijk de categorie en regel goed toepassen? Dikwijls komt dit pas aan het licht tijdens een einddictee of zelfs pas op basis van de methodeonafhankelijke toetsing of bijvoorbeeld tijdens het schrijven van teksten. Dit met de mogelijke signalering: de leerling beheerst 12 categorieën onvoldoende. Voor jou als leerkracht is dit een ingewikkelde klus om dit allemaal in te plannen. Dit kan je voorkomen door *tijdens* de lessen goed te observeren en te werken in de korte cyclus. Preventief in plaats van curatief.

Om goed te observeren tijdens de spellinglessen helpt het om focus te leggen. Hierbij komt de doelenplanner van pas. Door te weten welke categorieën/doelen binnen het blok jij aanbiedt, kan je hierop je focus leggen tijdens de lessen en vooral tijdens de afname van (oefen)dictees. Jij bepaalt daarom tijdens de blokvoorbereiding op welke categorie(ën) je gaat observeren.

Meer weten?

Lees de TIBtools "werk doelgericht vanuit je schoolambitie" en "werk doelgericht met niveaueverschillen" via www.instondoboeken.nl of neem contact op met GGO Advies voor begeleiding op jouw school voor spelling of rekenen: ggo@ggo-advies.nl.

Doelenplanner – Taaljacht (spelling)

In bijlage 1 vind je een voorbeeld van een doelenplanner van Taaljacht groep 5, blok 3. De doelenplanner per blok geeft een overzicht van de aan te bieden categorieën en doelen, wanneer dit nogmaals aan bod komt in de instructie en herhaling, en welke categorieën/doelen worden herhaald in de mini-dictees en de oefenmix. Binnen Taaljacht wordt geadviseerd om een keuze te maken op welke herhaalcategorie er – naast de nieuwe focuscategorie – wordt geobserveerd gedurende één week. De te observeren herhaalcategorie wordt bepaald op basis van de blokevaluatie en de sleepdoelen die daaruit komen voor de didactische middenmoot of individuele leerling. Indien een categorie/doel aan het einde van een thema nog niet behaald is door de didactische middenmoot of door individuele leerlingen, wordt geadviseerd de categorie 1) door te plannen indien deze nog

terugkomt in instructie. Of 2) door te plannen naar een extra moment wanneer dit een eindcategorie betreft: sleepdoel.

Doelenplanner – Taal Actief, versie 5 (spelling)

In bijlage 2 vind je een voorbeeld van een doelenplanner van Taal Actief (versie 5) groep 5, thema 3. De doelenplanner per blok geeft een overzicht van de aan te bieden categorieën en doelen, wanneer die nogmaals aan bod komen in de instructie of als focuscategorie, en wanneer het een eindcategorie betreft. Binnen Taal Actief 5 wordt geadviseerd om te observeren op twee categorieën per week: de nieuwe categorie en de geadviseerde herhaalcategorie (cursief aangegeven in rij 1). Uiteraard kan je als leerkracht de geadviseerde focuscategorie wijzigen voor een andere tweede focuscategorie. Deze wordt bepaald op basis van de blokevaluatie en de sleepdoelen die daaruit komen voor de didactische middenmoot of individuele leerling. Indien een categorie/doel aan het einde van een thema nog niet behaald is door de didactische middenmoot of door individuele leerlingen, wordt geadviseerd die 1) door te plannen indien deze nog terug komt in instructie of 2) door te plannen naar een extra moment wanneer dit een eindcategorie betreft: sleepdoel.

Tip

Wanneer je als team nog helemaal niet bekend bent met het doelgericht gedachtegoed, start dan met doelgericht werken binnen het vakgebied **rekenen**. Door de leerlijn als ‘opbouwende muur’ wordt het gedachtegoed hierbinnen vaak sneller en logischer opgepakt. Daarna wordt de omslag naar spelling als een stuk makkelijker ervaren.

Aan de slag met doelgericht werken in de korte cyclus

Om het aanbod goed te laten aansluiten bij de schoolambities en didactische middenmoot, en om goed te kunnen werken met niveauverschillen is doelgericht werken een belangrijke voorwaarde. Het belangrijkste principe hierbij is: denk in doelen, niet in lessen. De methodeleerlijn is een leidraad, maar niet leidend. Het is immers moeilijk om keuzes te maken in de talloze doelen die jou vanuit verschillende bronnen worden aangereikt: kerndoelen, cruciale doelen, tussendoelen, fundamentele doelen, streefdoelen, aanbodsdoelen, citotoets-doelen, etc. Je werkt *elke dag* met de op schoolniveau gekozen lesmethode. Ook deze bevat doelen: die werken toe naar de eerdergenoemde doelen. Maak het niet onnodig ingewikkeld en werk gewoon vanuit de methodedoelen. Maar dan wel doelgericht en niet lesgericht.

Meer weten?

Lees de TIBtools “werk doelgericht vanuit je schoolambitie” en “werk doelgericht met niveauverschillen” via www.instondoboeken.nl of neem contact op met GGO Advies voor begeleiding op jouw school voor spelling of rekenen.

Marcel Peters & Nicolette Simons

Specialisten didactisch handelen, onderwijsadviseurs GGO Advies
ggo@ggo-advies.nl
www.ggo-advies.nl

Bijlage 1: Doelenplanner Taaljacht (spelling)

Groep 5 blok 3 – spelling

Focuscategorie	Week 1 (les 2-3-4) 13 - klankgroepenwoorden	Week 2 (les 6-7-8) 12b – woorden met twee onbeklemttoonde lettergrepen: eren, elen, enen	Week 3 (les 10-11-12) 9 – woorden met ei of ij
Komt nog aan bod in de herhaling of instructie in volgende blokken ->	Instructie: blok 4, les 6-7-8 Herhaling: blok 4, les 10-11-12 Instructie: blok 5, les 2-3-4 Herhaling: blok 5, les 6-7-8-10-11-12 Instructie: blok 6, les 2-3-4-6-7-8 Herhaling: blok 6, les 2-3-4-6-7-8 Instructie: blok 7, les 2-3-4 Herhaling: blok 7, les 6-7-8-10-11-12 Instructie: blok 8, les 2-3-4 Herhaling: blok 8, les 6-7-8-10-11-12	Herhaling: blok 4, les 2-3-4-6-7-8 Instructie: blok 6, les 10-11-12 Herhaling: blok 7, les 2-3-4	Herhaling: blok 4, les 2-3-4-10-11-12 Herhaling: blok 5, les 2-3-4 Herhaling: blok 7, les 10-11-12 Herhaling: blok 8, les 6-7-8-10-11-12
Signalering groep			
Signalering kind			
Herhaling Kies één of meer focuscategorie(ën) per week	10a – d of t (groep 4) 11a – verkleinwoorden je, (e)tje, pje (gr. 4) 15 – au, ou (blok 1)	8 – eeuw, ieuw, uw (groep 4) 10a – d of t (groep 4) 13 – klankgroepenwoorden (week 1)	12b – eren, elen, enen (week 2) 13 – klankgroepenwoorden (week 1) 14 – ch, cht (blok 2)
Signalering groep/kind			
Opmerkingen			

Bijlage 2: Doelenplanner Taal Actief 5 (spelling)

Groep 5 thema 3

De nieuwe-categorieën komen altijd terug in het volgende thema onder *vasthouden* (oefenen). Wanneer een categorie na *vasthouden* nog onvoldoende beheerst is; plan extra interventies of plan door wanneer deze nog terugkomt in instructie (zie rij 2). De voorbeeldwoorden betreffen de woorden die in het oefendictiee voorkomen of die worden geadviseerd extra toe te voegen.

	WEEK 1		WEEK 2		WEEK 3		WEEK 4	
	Bizon (ski, kilo, minuut, gitaar, idool, juli, klarinet, assistent)	Woorden meer cat. (vervulling, gezellig, professor, eerrijkst)	Kameel (papier, april, tabel, matras, talent, kalender, agent)	Eieren (vliegeren, vogel toe: trommelen, hersenen, stommelen)	Sterke en zwakke WW (hielp, kocht, klonk, schrikken, begon, bedacht, drank, sneed, metselen)	Pauw of goudvis (nauwkeurig, voeg toe: goud, gebouw, blauwe)		Eigen invulling
Komt nog terug in instructie	Thema 4 (focus)	Thema 8 (instr.)	Thema 4 (focus)		Thema 5 (instr.)			
Groep								
Leerling								
Opm.								
Sleepdoelen								

Groen = eindcategorie (komt niet meer terug in instructie)
 *X = staat niet in het referentiekader

Bijlage 3: Doelenplanner Staal, versie 1 (spelling)

Groep 5 blok 3	WEEK 1 (les 1-2-4)		WEEK 2 (les 1-2-4)		WEEK 3 (les 1-2)		WEEK 4 <i>Eigen invulling</i>
	WEEK 1,2,3 (altijd les 3)	Klankgroepen-woord A-lijst (kanalen, jappen, avond)	Eigen invulling	Woord met 3 cat. (zonsongangen, nachtkraak, boogschutter)	Klankgroepen-woord A-lijst (natuur, slapen, kalender)	Kilowoord (horizon, kilo, voeg toe juni, libel)	
Focus-categorie	Bijvoeglijk naamwoord						
Groen =eindcat.						Groep 6, blok 6 Groep 6, blok 7	
Groep							
Leerling							
Sleepdoel							
Opm.							

Bijlage 4: Doelenplanner Nieuw Nederlands junior (spelling)

Groep 5 blok 3 (5.3)

Categorie en doel	Week 1 16 – panda	Week 2 18 – specht	Week 3 19 – meeuw	Week 4 20 – molen
Komt nog aan bod in de instructielessen ->	5.7 – week 2, les 1 en 2	5.7 – week 1, les 1 en 2	5.7 – week 1, les 1 en 2	5.6 – week 1 en 4, les 1 5.7 – week 2, les 1 en 2
Referentieniveau & toetsmoment cito 3.0	1F M5	1F M5, E5, M6	1F M5, E5	1F M5, E5, M6, E6
Signalering groep				
Signalering kind				
Opmerkingen				

** Groene categorieën betreffen categorieën die *niet* meer in de instructie terugkomen.
 ** W = werkwoordspelling